

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Saila Lahti & Salla Jäntti

LAITURI-KRITEERIEN JUURTUMINEN JA KEHITTÄMINEN
– SIJAISHUOLLON LAATUKRITEERIEN KÄYTTÖ
SIJAISHUOLTOYKSIKÖISSÄ

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

JÄNTTI, SALLA

LAHTI, SAILA

Laituri-kriteereiden juurtuminen ja kehittäminen

– Sijaishuollon laatukriteerien käyttö sijaishuoltoyksiköissä

Opinnäytetyö

36 sivua + 10 liitesivua

Työn ohjaaja

Johanna Kaarlela

Toimeksiantaja

Lastensuojelun Keskusliitto ry

Kesäkuu 2011

Avainsanat

jälkihuolto, laatutyö, lastensuojelu, sijaishuolto

Jokaiselle lapselle riittävän hyvän hoidon takaamiseksi tarvittiin sijaishuoltoon yhteinen laadunarviointijärjestelmä. Sijaishuollon laatu-kriteeristö eli Laituri-kriteerit muodostuivat vuosina 2001 – 2004 toimineen Laituri-projektin tuloksena. Projektin päätyttyä kriteeristöä päätettiin Lastensuojelun Keskusliiton toimesta arvioida säännöllisesti. Arviointia tai selvitystä kriteereiden käytöstä sijaishuoltoyksiköissä ei oltu vielä tehty kevääseen 2010 mennessä. Tämä opinnäytetyö syntyi tarpeesta selvittää ja kartoittaa Laituri-kriteereiden käyttöastetta ja kehittämisen tarpeita sijaishuollon laatukriteerien päivittämiseksi.

Opinnäytetyön aiheena on Laituri-kriteerien juurtuminen ja kehittäminen. Opinnäytetyön tavoitteena on välittää Lastensuojelun Keskusliitolle, sijaishuoltoyksiköille sekä muille tahoille tietoa Laituri-kriteerien juurtumisesta, käytöstä ja kehittämisestä. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus.

Aineiston keruumenetelmänä käytettiin kyselyä, joka lähetettiin osalle Laituri-projektiin osallistuneista sijaishuollon toimijoista. Vastausten mukaan Laituri-kriteerit ovat juurtuneet hyvin sijaishuoltoyksiköihin, sillä kriteereitä käytetään aktiivisesti käytännön työssä ja myös osana sijaishuoltoyksiköiden omaa laadunvalvontaa. Kriteeristö on käytössä seitsemässä yksikössä viikoittain tai kuukausittain omavalvonnan kehittämisessä. Yhteensä 21 sijaishuoltoyksikköä vastasi kyselyyn.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

JÄNTTI, SALLA

LAHTI, SAILA

Operability and Improving of the Laituri Criteria

The Usage of the Quality Criteria in Foster Care Units

Bachelor's Thesis

36 pages + 10 pages of appendices

Supervisor

Johanna Kaarlela, Lecturer

Commissioned by

Central Union for Child Welfare

June 2011

Keywords

after care, child welfare, foster care, quality at work

The aim of this study was to find out how the Laituri criteria would take root in the foster care units, how the criteria would be in use and what kind of possibilities there would be to improve the criteria. The results were supposed to pass on to Central Union for Child Welfare, foster care units, and other members working in the area of child protection. After Laituri project criteria was meant to be evaluated regularly. An evaluation of the criteria had not been done in the beginning of 2010. The thesis was found in order to evaluate the use of the criteria in the foster care units.

Central union for child welfare started the Laituri project in 2001 in cooperation with some other agents working in the area of child protection. The goal of the Laituri project was to create quality criteria for foster care in Finland. Quality criteria were needed in order to be able to offer adequate foster care for every child.

This study was a qualitative research. The main subjects in the survey were the settling, the usage and the improving of the criteria. It was noticed that the criteria can easily be adapted and used in a necessary way depending on profiling of a unit. The criteria seemed to affect continuously on the background and as a part of controlling the quality of the job.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	LAITURI -KRITEERISTÖ	8
2.1	Laituri -projekti	8
2.2	Laituri–kriteerit laadun mittarina	9
2.2.1	Sijoitusvaiheen kriteerit	11
2.2.2	Hoidon ja kasvatuksen kriteerit	12
2.2.3	Jälkihuollon kriteerit	13
3	LAATU	15
3.1	Mitä laatu on?	15
3.2	Sijaishuollon laatu	17
4	TUTKIMUKSEN TAUSTAA	19
4.1	Kvalitatiivinen tutkimus	19
4.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	19
4.3	Tutkimuksen kohdejoukko	19
4.4	Tutkimusaineiston keruu	20
4.5	Kyselylomake	20
4.6	Tutkimusaineiston analyysi	21
4.7	Tutkimuksen luotettavuus	22
5	TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1	Taustatiedot	24
5.2	Laituri–kriteereiden juurtuminen ja käyttö	25
5.3	Laituri – kriteereiden toimivuus	26
5.4	Laituri–kriteereiden kehittäminen	27
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
7	POHDINTA	29

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomakkeen saatekirje

Liite 2. Kyselylomakkeen monivalintakysymykset ja saadut vastaukset

1 JOHDANTO

1990-lukua luonnehdittiin toisinaan lapsitutkimuksen vuosikymmeneksi. Ilmeisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ei kuitenkaan pidetty niin tärkeänä asiana, että heidän hyvinvointiinsa olisi varattu riittävästi voimavaroja. Pienelle joukolle lapsia ja nuoria kasaantui vakavia ongelmia, minkä arveltiin johtuvan muun muassa avioeroista sekä perheiden sisäisen vuorovaikutuksen heikentymisestä. Lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin kuvaamiseen ja seurantaan alettiin panostaa 1990-luvulla muun muassa perustamalla asian vuoksi työryhmä, joka koostui opetusministeriöstä, Tilastokeskuksesta ja Stakesista. (Karvonen, Hermanson, Sauli & Harris 2000, 56.) Myös esimerkiksi Kuntaliitto on vuosien ajan tehnyt pitkäjänteistä työtä lastensuojelupalvelujen laatutyön parissa työvälaineiden kehittämiseksi sekä laatuasioiden jäsentämiseksi muun muassa erilaisten hankkeiden kautta (Holma 2009, 7 – 8).

Lastensuojelulain 49. §:ssä (12.2.2010/88) sanotaan, että lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83. §:n väliaikaismääräyksen perusteella lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidona tai muulla tavoin lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen sukulaisten tai muiden läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muulla tavoin osallistua lapsen tukemiseen (Sijaishuollon peruspilarit – Osallistujan käsikirja 2009, 21).

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle monilla erilaisilla päätöksillä, joiden perusteet, tarkoitus ja oikeudelliset vaikutukset voivat olla hyvin erilaisia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, jälkihuoltona tai yksityisesti. (Saastamoinen 2008, 24.)

Vuonna 2009 pitkään jatkunut sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten määrä kääntyi lievään laskuun. Kiireellisten sijoitusten määrä kuitenkin jatkoi kasvuaan. Vuoden 2009 aikana huostassa olevien lasten määrä väheni noin neljä prosenttia. Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 17 %:lla. Huostaanotto käynnistyi useimmiten kiireellisellä sijoituksella. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli yli 16 000 lasta ja nuorta.

Vuodesta 2008 vuoteen 2009 sijoitusten kokonaismäärä oli vähentynyt noin 1,5 %. (Lastensuojelu 2009.)

Lähes puolet huostassa olevista lapsista oli vuoden 2009 tietojen mukaan sijoitettuna perheisiin. Laitoshuollon osuus on suurin tarkasteltaessa kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleita lapsia ja nuoria. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä kasvoi edellisvuodesta noin 5 %:lla vuodesta 2008. Lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollon tukitoimien piirissä oli yhteensä noin 70 700 lasta ja nuorta. (Lastensuojelu 2009.)

Lastensuojelun Keskusliitto toteutti vuosina 2001 – 2004 Laituri-projektin, jonka tavoitteena oli luoda valtakunnallinen laatukriteeristö lastensuojelun sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliitto oli kiinnostunut tietämään, miten kriteerit ovat juurtuneet eri sijaishuoltoyksiköihin Suomessa, millä tavoin kriteerit ovat käytössä ja miten kriteereitä voisi kehittää. Tästä tarpeesta syntyi opinnäytetyömme aihe.

Tutkimuksemme sisällön runko on jaettu seitsemään suurempaan osioon, joita ovat johdanto, Laituri-kriteeristö, sijaishuollon laatu, tutkimuksen tausta, tutkimustulokset, johtopäätökset ja pohdinta. Kerromme Laituri-projektin vaiheista sekä syistä, jotka johtivat tarpeeseen kehittää sijaishuoltoon laadunarviointijärjestelmä. Laituri-projektin pohjalta kehitellyt Laituri-kriteerit jaottelemme selkeyden vuoksi sijoitusvaiheen, hoito- ja kasvatusvaiheen sekä jälkihuoltovaiheen kriteereihin, joista kerromme kappaleessa kaksi enemmän. Luvun kaksi yhteydessä nostamme myös esille muutamia esimerkkejä eri sijoitusvaiheiden kriteereistä.

Sijaishuollon laatu liittyy olennaisena osana tutkimukseemme, joten avaamme laadun käsitettä sekä erityisesti laatua sijaishuollossa. Tutkimusta käsittelevässä osiossa käsitellään muun muassa tutkimuksen tavoitetta ja luotettavuutta sekä tutkimusaineiston keruuta ja analysointia.

2 LAITURI -KRITERISTÖ

2.1 Laituri -projekti

Laituri-projekti alkoi vuonna 2001 RAY:n rahoittamana ja päättyi vuonna 2004. Lastensuojelun Keskusliiton ja lastensuojelun toimijoiden yhteistyössä toteutetun projektin tarkoitus oli kehittää lastensuojelun sijaishuoltoon valtakunnallinen laatukriteeristö. Sijaishuoltoon tarvittiin yleisesti hyväksytty laadunarviointijärjestelmä riittävän hyvän hoidon varmistamiseksi jokaiselle lapselle. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 260.) Laatukriteeristön haluttiin arkipäiväistyvän ja yleistyvän, joten pidettiin merkityksellisenä, että kriteeristön käyttö oli taloudellisesti mahdollista kaikille yksiköille (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 5).

Projektin alkaessa oli sosiaali- ja terveysministeriössä meneillään työ sijaishuollon rakenteellisiin laatuvaatimuksiin liittyen. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä teki uudistamishdotuksia sijaishuoltopaikkojen ryhmäkoosta, henkilöstön määrästä ja pätevydestä, työnohjauksesta ja toimitiloista. Näiden rakenteellisten asioiden lisäksi sijaishuollon laadun arvioinnin haluttiin kohdistuvan myös selkeästi hoitoprosessin sisältöön. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 5 - 6.)

Laituri-projektin työskentelyn alussa huomattiin, ettei sijaishuollon laatukriteereitä ole mahdollista määritellä ainoastaan sijaishuollon näkökulmasta, vaan mukaan tulee nivoa myös lastensuojelun avohuolto. Työskentelyn edetessä pidemmälle muodostui vahvemaksi käsitys siitä, että laadukkaan sijaishuollon totuttaminen edellyttää sijaishuollon ja avohuollon saumatonta yhteistyötä. (Heinjoki, Heinonen, Kiiskinen, Mikkola, Ollila & Peitsalo 2005, 31.)

Prosessien kuvaaminen oli ensimmäinen vaihe Laituri-kriteeristön rakentamisessa. Prosessien kuvaamista tehtiin kuudella pilottialueella yhteensä 65 eri yksikössä. Yksiköt koostuivat perhekodeista, ammatillisista perhekodeista, lastensuojelulaitoksista sekä kuntien, järjestöjen, hallinnon, suunnittelun ja tutkimuksen edustajista. Laituri-projektin ohjausryhmä teki pilottien prosessikuvauksista ja alan tutkimuksista synteesin, joka koostuu sijaishuollon prosessin eri vaiheista. Keskeiset tarkasteltavina olevat prosessit ovat sijoitusprosessi, hoito- ja kasvatusprosessi sekä jälkihuoltoprosessi. Pro-

sessien eri vaiheet on kerrottu tarkemmin opinnäytteen luvun 2.2 viimeisessä kappaleessa. (Puonti & Saarnio 2004, 260.)

2.2 Laituri-kriteerit laadun mittarina

Kriteeri määritellään yleensä jonkin asian arviointiperusteeksi. Laatukriteeri on siten laadun arviointiperuste. Laatukriteerejä voidaan laatia moneen eri tarkoitukseen, kuten jäsentämään, täsmentämään, konkretisoimaan, osoittamaan mitä tarkoitetaan laadulla sekä helpottamaan ohjeistamista ja dokumentointia. Laatukriteerit ovat tarpeen myös avaamaan ja konkretisoimaan toiminta-ajatusta, palveluideaa, laatupolitiikkaa tai yleisellä tasolla ilmaistuja strategioita. Laatukriteerien kautta päästään tarkastelemaan, ovatko asetetut laatutavoitteet saavutettu. (Rousu & Holma 1999, 27 - 28.)

Laatukriteeri on ominaisuus, joka on valittu laadun määrittämisen perusteeksi. Kriteeri on laadun mittapuu, jonka perusteella voidaan arvioida, onko pystytty vastaamaan asetettuihin laatuvaatimuksiin tai onko laatuvaatimukset ylipäättään saavutettu. Laatukriteerit toimivat arviointiperusteena, mittarina, ohjeena, tarkastusvälineenä laadun ymmärtämisen ja tunnistamisen välineenä. (Rousu & Holma 2004, 7, 47.)

Laituri-kriteereitä on ollut luomassa laaja joukko ammattilaisia, jotka toimivat sijaishuollon parissa. Mukana oli 70:stä eri lastensuojelun organisaatiosta yli sata henkilöä. Sijaishuollon toimijat tekivät itse alansa laatukriteerit samalla kehittäen laatua omissa yksiköissään. Kriteeristö keskittyy siihen, miten lapsi ja hänen läheisensä kohdataan ja mistä tekijöistä lapsen hoito ja kasvatus koostuu. Kriteeristö painottuu sijaishuollon sisällön laadun arviointiin. Laadukkaan hoidon ja kasvatuksen tarjoaminen on mahdollista vasta silloin, kun perusedellytykset kuten arvot, johtaminen ja resurssit ovat kunnossa. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 6.)

Lastensuojelun sijaishuollon palvelumuotojen erilaisuus on otettu huomioon kriteereitä luodessa. Sijaishuolto voi olla kriisityötä, suunnitelmallista ja lyhyt- tai pitkäkestoisia. Sijaishuollon palveluita tuotetaan pienissä laitoksissa, sijaisperheissä, ammatillisissa perhekodeissa sekä monia yksiköjä käsittävissä organisaatioissa. Erilaisista toimintatavoista huolimatta eri sijaishuoltopaikoissa on lapsen kannalta niin paljon yhteisiä tekijöitä sijoitusprosessin eri vaiheissa, että yhteiset laatukriteerit voitiin laatia

koko sijaishuollolle. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 6.) Ainoa ero tehtiin sijaisperheen ja ammatillisen toiminnan erilaisissa laadun vaatimuksissa. Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit (2005) on jaettu selvityksessämme käsittelemimme sijaishuollon laatukriteereihin sekä perhehoidon kriteereihin, joissa käsitellään laadukkaan perhehoidon perusolettamuksia kaikissa prosessien vaiheissa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 33.)

Yksiköt voivat käyttää laatukriteereitä kartoittaakseen ja kehittääkseen omaa toimintaansa ja kuvataakseen palvelun käyttäjille laadunvarmistusmenetelmiään. Arviointikriteereitä tarvitaan sijoitusten jatkuvassa seurannassa sekä läänitasolla toimilupien myöntämisessä. (Puonti ym. 2004, 260.) Laituri-kriteerit voivat toimia suunnan näyttäjinä sijaishuollon yksiköiden suunnitelmassa toimintatapojaan ja työkäytäntöjään sekä muistilistana sijaishuoltoyksiköiden työntekijöille. Laituri-kriteereistä on myös apuna, jotta sosiaalityöntekijä voi varmistaa lapsen sijoituksen heti ensimmäisellä kerralla hänelle parhaiten sopivaan paikkaan. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 52.)

Yhteensä laatukriteeristö määrittelee lapsen näkökulmasta 64 asiaa, jotka kuuluvat hyvään sijaishuoltoon. Sijaishuollon laatukriteerit on jaettu kolmeen eri vaiheeseen: sijoitusvaiheen 28 kriteeriin (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 15 - 20), hoito- ja kasvatusvaiheen 17 kriteeriin (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 22 - 27) ja jälkihuollon 19 kriteeriin (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 29 - 32). Näitä sijaishuollon prosessin kolmea eri vaihetta tarkastellaan kriteeristössä yksityiskohtaisesti jakamalla ne kussakin vaiheessa tapahtuviin toimintoihin:

Sijoitusvaihe:	1. yhteydenotto ja tiedonkeruu
	2. arviointi ja suunnittelu
	3. tutustuminen ja sopiminen
	4. lapsen tulo
	5. sijoitusvaiheen arviointi

Hoito- ja kasvatusvaihe:	1. Asettuminen
	2. Kasvaminen yksikössä

3. Yhteistyö lapsen verkostojen kanssa
4. Sijoituksen päättäminen
5. Sijoituksen arviointi

Jälkihuoltovaihe:

1. Suunnittelu
2. Lapsen tai nuoren tukeminen
3. Lähiverkoston tukeminen
4. Päättäminen ja arviointi

(Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 9).

2.2.1 Sijoitusvaiheen kriteerit

Sijoitusvaiheen kriteerien päämääränä on lapsen tai nuoren tarpeisiin vastaamaan kykenevän sijaishuoltopaikan kohtaaminen sekä suotuisan alun saaminen hyvälle kasvatukselle ja hoidolle, jossa lapsi tai nuori läheisineen on keskiössä. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 14.)

Kriteerissä kolme mainitaan, että ”*Yhteydenoton alussa tehdään alustava arviointi sijaishuoltopaikan sopivuudesta lapsen tarpeisiin, jonka pohjalta joko syvennetään arviointia tai päätetään sijoitusprosessi*” (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 15).

Yhteydenoton ja tiedonkeruun kriteereiden päämääränä on koota lapsen tarpeista ja tilanteesta kertova tieto arvioinnin ja päätöksenteon pohjaksi sekä välittää sijaishuoltopaikasta kertova tieto lasta sijoittavalle taholle. Arvioinnin ja suunnittelun kriteereiden tavoitteena on selvittää pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen tarpeisiin. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 15.)

Kriteerissä viisi ohjeistetaan sopivan sijaishuoltopaikan löytymisessä: ”*Sijaishuoltopaikka pyytää sijoittavalta sosiaalityöntekijältä tarpeelliset dokumentit lapsesta ja hänen tilanteestaan, jotta voitaisiin arvioida, soveltuuko sijaishuoltopaikka lapsen tarpeisiin*”

- *sosiaalityöntekijän kuulemma tieto lapsen ja hänen läheistensä omasta tilannekuvauksesta, mielipiteistä ja toiveista*
- *sijoituspäätös*
- *viranomaislausunnot:*
  - *opettaja, koulu*
  - *sosiaalityöntekijä*
  - *terapeutit*
  - *neuvola*
- *lääkärilausunnot, hoitoyhteenvedot... ”*

(Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 16).

Tutustumisen ja sopimisen kriteereiden tavoite on varmistaa sijaishuoltopaikan olevan lapselle sopiva ja luoda hyvän yhteistyön ja sitoutumisen perusta yhteisymmärryksen saavuttamiseksi. Lapsen saapumisen kriteereiden tavoitteena on se, että lapsi ja hänelle tärkeät ihmiset kokevat muuton turvalliseksi ja itsensä tervetulleiksi. Sijoitusprosessin arviointiin liittyvien kriteereiden päämääränä on saada selville sijoitusprosessin onnistuminen lapsen kohdalla. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 14 - 20.)

2.2.2 Hoidon ja kasvatuksen kriteerit

Päämääränä hoidon ja kasvatuksen kriteereissä on lapsen edun mukainen hyvä hoito, kasvatus, kuntoutus sekä myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 21). Asettumisen kriteereiden mukaan työntekijöiden tulee pyrkiä luomaan pohja turvallisuudelle sekä luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymiselle. Yksikössä kasvamisen kriteereiden tavoitteena on hoidon ja kasvatuksen eri osa-alueiden toteutuminen lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. ”Yhteistyö lap-

selle tärkeiden ihmisten kanssa” -osion alla olevien kriteereiden päämääränä on toimia aktiivisesti yhteistyössä lapsen läheisten ihmisten sekä lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi. Sijoituksen arvioinnin kriteereiden tavoitteena on tieto sijoituksen onnistumisesta lapsen kohdalla sekä johtopäätösten tekeminen toiminnan parantamistarpeista. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 22 - 27.)

Esimerkki kriteeristä 33: *”Lapsi kohdataan arvostavasti ja häntä autetaan luomaan myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita”*

- *Sijaishuoltopaikan työntekijät kuuntelevat lasta niin, että hän kokee tulevansa ymmärretyksi.*
- *Sijaishuoltopaikan työntekijät käyttäytyvät lasta kohtaan niin, että lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi, hänessä oleva hyvä huomataan ja hän saa ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä.*
- *Sijaishuoltopaikan työntekijät huolehtivat siitä, että lapsi saa onnistumisen ja luottamuksen kokemuksia.*
- *Sijaishuoltopaikan työntekijät opastavat lapsen tunnistamaan omia ja muiden tunteita ja ilmaisemaan itseään.*

(Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 23).

2.2.3 Jälkihuollon kriteerit

Sijaishuoltoyksikön vastatessa nuoren jälkihuollosta toiminnan tulee perustua sijoittavan kunnan ja sijaishuoltoyksikön väliseen sopimukseen nuoren jälkihuollosta. Sopimuksessa määritellään jälkihuollon sisältö, siihen liittyvät palvelut, yksikölle maksettava korvaus, sopimus jälkihuollon kestoajasta, vastuuhenkilö sijaishuollossa ja seuranta jälkihuollon toteutumisesta. (Heinjoki ym. 2005, 43.)

Jälkihuolto ei ole lastensuojelun alakäsite lastensuojelulaissa. Jälkihuolto eroaa sijais-

huollosta muun muassa se, että jälkihuolto on asiakkaalle vapaaehtoista. (Puonti ym. 2004, 260). Jälkihuoltopalveluista kieltäytynyt nuori voi hakea palveluita uudelleen siihen saakka kunnes hän täyttää 21 vuotta (Heinjoki ym. 2005, 43).

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea huostaan otettua lasta tai nuorta, hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä sijaisperhettä sijoituksen päättymisen jälkeen. Sijaishuollon aikana lapsi tai nuori on saanut paljon tukea. Jotta sijoituksen aikana saavutetut tavoitteet jäisivät elämään lapsen arkeen, ei tukea voi keskeyttää yksiköstä lähtemiseen, vaan tukea on tarjottava jälkihuollon muodossa. (Heinjoki ym. 2005, 43.) Jälkihuoltoa on järjestettävä myös avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut yksistään lapseen (Sijaishuollon peruspilarit – Osallistujan käsikirja 2009, 21).

Kunta on lain mukaan velvollinen järjestämään jälkihuollon nuorelle, joka on ollut sijaishuollossa 18 vuotta täytettyään. Jälkihuoltovelvollisuus kunnan osalta kestää siihen saakka, kunnes nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuoltoon kuuluvia palveluita ovat avohuollon tukitoimet, kuten tukihenkilötoiminta ja mahdolliset terapiapalvelut. Kunnalla on velvollisuus huolehtia jälkihuollossa olevan nuoren asumisen järjestelyistä. (Ihalainen 2006, 89 - 90.)

Kriteerissä 52 mainitaan, että: *”Sijaishuoltopaikka tukee ja avustaa lapsen perhettä tai nuorta sopivan asumismuodon löytämisessä”* (Valtakunnalliset sijaishuollon laatu-kriteerit 2005, 30).

Jälkihuollon kriteerien päämääränä on saada lapsi takaisin kotiin ja saattaa omillaan toimeen tuleva nuori itsenäiseen elämään. Sijaishuoltopaikan tulee tukea nuorta ylläpitämään sosiaalista verkostoaan, jotta nuorella olisi myös itsenäistymisvaiheessa oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Jälkihuollon kriteerin numero 58 mukaan sijaishuoltopaikassa tulee varata aikaa ja määritellä keinot yhteydenpitoon lapsen tai nuoren läheisten kanssa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatu-kriteerit 2005, 28 - 31.)

Kriteeri 47: *”Sijaishuoltopaikassa kartoitetaan yhdessä lapsen tai nuoren ja hänen perheensä kanssa kaikki palvelut, jotka ovat tarjolla heille”* (Valtakunnalliset sijaishuollon laatu-kriteerit 2005, 29).

Jälkihuollon kriteerit on jaettu suunnitteluprosessiin, lapsen tai nuoren tukemiseen, lapsen tai nuoren läheisten ihmissuhteiden tukemiseen sekä jälkihuollon päättämiseen ja arviointiin. Suunnitteluprosessin tavoitteena on uuden elämänvaiheen kokonaisuuden hahmottaminen ja kirjaaminen suunnitelmaksi lapsen tai nuoren ja tämän läheistensä kanssa. Lapsen tai nuoren tukemisen tavoitteena on lapsen tai nuoren rohkaiseminen sitoutumaan ja toimimaan oman suunnitelmansa mukaisesti. Lapsen tai nuoren läheisten ihmissuhteiden tukemisen tavoite on lapsen tai nuoren tärkeiden ihmissuhteiden verkoston vahvistaminen niin, että se sitoutuu ja kykenee tukemaan lasta tai nuorta jälkihuollon aikana ja sen jälkeen. Jälkihuollon päättämisen ja arvioinnin tavoitteena on lapsen tai nuoren suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen ja tiedon kokoaminen jälkihuollon onnistumisesta kyseessä olevan lapsen tai nuoren kohdalla. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2005, 29 - 31.)

3 LAATU

3.1 Mitä laatu on?

Laatu ymmärretään helposti positiiviseksi asiaksi. Ajatellaan, että kyse on jostakin hyvästä ja tärkeästä. Jokainen laatu-sanan käyttäjä antaa laadulle oman tulkintansa hyvästä. Laadun peruskysymyksiä esimerkiksi lastensuojelussa onkin, että kenen hyvästä on kyse. Laadusta puhuttaessa on kyse niistä peruslähtökohdista, jotka liittyvät palvelun tai toiminnan kykyyn vastata sille asetettuihin vaatimuksiin ja kohdistuviin odotuksiin. (Rousu & Holma 2004, 10.)

Laatu on toisin sanoin niistä ominaisuuksista muodostuva kokonaisuus, johon perustuu organisaation, tuotteen, palvelun tai tietyn prosessin kyky täyttää sille asetetut vaatimukset ja siihen kohdistuvat odotukset. Vaatimusten on mahdollista perustua lainsäädäntöön, määräyksiin, sopimuksiin tai erikseen määriteltuihin asiakkaiden tarpeisiin. (Rousu & Holma 2004, 10.)

Laatua voi seurata, arvioida ja kehittää. Laatutyöskentely tarkoittaa sellaista jatkuvaa kehittämistyötä, jossa työyhteisöjen rakenteita, prosesseja ja tuloksia tutkitaan ja arvioidaan monipuolisesti säännöllisin väliajoin. Laadun arvioijina voivat toimia asiakkaat tai käyttäjät, henkilökunta, omistajat tai tilaajat, alan asiantuntijat, lähiseudun tuottajat

tai kilpailijat ja markkinat. Toimiva asiakaspalautejärjestelmä on poikkeuksetta laadunhallinnan perusedellytys. (Mikkola 1997, 8 - 9.)

Laadunhallinta on toiminnan johtamista, suunnittelua, arviointia ja parantamista asetettujen laatutavoitteiden saavuttamiseksi. Laadunhallinnan perustana ovat ne vastuut, tehtävät, prosessit ja toimintatavat, jotka tulee olla organisaatiossa varmoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Keskeisenä tavoitteena on kyetä vastaamaan erilaisten asiakkaiden tarpeisiin sekä esimerkiksi yhteiskunnan taholta tuleviin vaatimuksiin. Hyvin suunniteltu ja toteutettu laadunhallinta tukee organisaation toiminta-ajatusta sekä strategian toteutumista siten vapauttaen resursseja uuden suunnitteluun sekä tulevien haasteiden varautumiseen. (Rousu & Holma 2004, 8 - 9.)

Laadukkaan yksikön tunnuspiirteinä pidetään laadun asettamista organisaation toiminnan keskiöön ja laadun arvostamista. Laatuyksikössä johto osallistuu aktiivisesti laatutyöskentelyyn, päätökset tehdään oikeilla tasoilla ja laatua kehitetään pitkällä tähtäimellä. Laatuyksikkö kykenee kantamaan myös yhteiskunnallisen ja eettisen vastuun. Laatutyössä jokainen työntekijä ja asiakas nähdään tärkeänä. Selkeät ja haasteelliset laatutavoitteet on sovittu yhdessä, työntekijöiden kehittymiseen ja sitoutuneisuuteen satsataan. (Laadunhallinta sosiaali- ja terveydenhuollossa 1996, 15.)

Lastensuojelupalveluja tuottava organisaatio koosta riippumatta on varmalla pohjalla laadunhallinnassa silloin, kun toiminnalla on yhteinen perusta, joka on määriteltynä esimerkiksi visioiden, arvojen tai laatuksiteerien kautta, kun oman asiakaskunnan odotukset, tarpeet ja vaatimukset ovat tiedossa, kun sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi on olemassa riittävät edellytykset kuten tarvittava ammatillinen osaaminen, kun ydinprosessit ja palvelut ovat näkyviä, jotta niitä voidaan analysoida, arvioida ja kehittää, kun käytössä on yhteiset menettelytavat muun muassa laadun suunnittelua, seurantaa ja arviointia varten, tai kun tarvittavat dokumentit ja siihen liittyvät käytännöt ovat olemassa. (Rousu & Holma 2004, 9 - 10.)

3.2 Sijaishuollon laatu

Sosiaali- ja terveysalalla on kiinnitetty kautta aikain huomiota laatuun. Työn sisältöä, toimintatapoja ja menetelmiä on käytetty sosiaalityössä, mutta kuitenkin laatu-sanaa käyttämättä. 1900-luvun puolivälin jälkeen aina näihin päiviin saakka laadusta on tullut yhä keskeisempi osa arviointia ja kehittämistä eri aloilla. (Salminen 2005, 110; Ountinen, Holma & Lempinen 1994, 10.)

Sosiaalityön kentällä on viime vuosina ollut runsaasti kiinnostusta herättäneistä aiheista esillä muun muassa lapset ja lapsilähtöisyys. On haluttu tietää enemmän lasten yksilöllisestä huomioimisesta ja kohtaamisesta. Pahoinvointikeskustelu on myös omalta osaltaan synnyttänyt uudenlaista kiinnostusta lasten suojelulle. Aikuisten vastuuta ja rajojen rakentamista on peräänkuulutettu ja lapsilähtöisyyttä korostettu. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 5.)

Laatuajattelun tavoitteena on toimivan työyhteisön ja prosessien kautta valmistaa asiakkaiden tarpeisiin vastaavia tuotteita. Niukkenevat resurssit ja vaatimustason nousu ovat nostaneet myös sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisen laatuajattelun kohteiksi. Yksinkertaistettuna sijaishuollon laatu on asiakkaiden tarpeisiin vastaamista ja lapsen edun toteutumista. (Salminen 2005, 110.)

Lastensuojelussa lainsäädäntö on suurelta osin laadun takaajana. Lainsäädäntö määrää toiminnan puitteet sekä täsmälliset sijaishuollon ja huostaanoton edellytykset. Sijaishuollon määrittäjiä ovat laissa muun muassa lastensuojelulaki ja -asetus, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, perhehoitajalaki, sosiaalihuoltolaki, hallintomenettelylaki sekä sosiaalipalvelujen valvontaan liittyvä laki ja asetus. Edellä mainittujen säännösten lisäksi sijaishuollossa tulee noudattaa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. (Mikkola 1997, 14.)

Vaikka lainsäädäntö määrääkin toiminnan puitteet sekä turvaa asiakkaan perusoikeudet, lainsäädännön keinoin ei voida valvoa sijaishuollossa asiakkaan kohtelua tai vuorovaikutuksen määrää ja laatua. Niinpä laadukkaan sijaishuollon täytyy itse arvioida omaa toimintaansa asiakkaiden kanssa kehittäen toimintaansa asiakkaiden kokemusten ja tarpeiden valossa. (Mikkola 1997, 14.)

Lastensuojelun laadussa korostuu tärkeänä tavoitteena tehdä toiminnasta mahdollisimman läpinäkyvää. Avoimuus koskee myös toiminnan perusteita sekä lähtökohtia. Laatuajattelussa oman työn ja palvelujen tekeminen näkyväksi niin asiakkaille, yhteistyökumppaneille kuin itselleenkin on keskeistä. Näkyväksi tekeminen tarkoittaa tavoitteiden, ajatusten ja periaatteiden kirjaamista. Jotta periaatteet ja tavoitteet eivät jäisi vaan lauseiksi leijumaan ilmaan, on tehtävä työtä sen eteen, että lauseet saadaan elämään käytännössä ja niiden sisältö näkyväksi myös arkityössä. (Rousu & Holma 1999, 16 - 17.)

Hyvin hoidettu dokumentointi turvaa työn suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta silloinkin, kun asiakasperhe muuttaa tai työntekijä vaihtuu. Yhtenäiset käytännöt työn kirjaamisessa helpottavat myös kuntarajojen yli tehtävää työtä. Asiakastyön hyvä dokumentointi antaa mahdollisuuden itsearviointiin sekä työn vaikuttavuuden arviointiin. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 42.)

Sijaishuollon laatu liittyy palveluun, organisaatioon sekä prosesseihin, jotka tuottavat palvelua. Laajasti tarkasteltuna laatu on tiettyjen osien muodostama kokonaisuus sekä kokonaisuuden kyky vastata vaatimuksiin ja odotuksiin, jotka siihen kohdistuvat. Laatu syntyy sijaishuoltoyksiköiden arjessa hyvässä ja tarkoituksen mukaisessa lapsen ja työntekijän kohtaamisessa. Ennen kaikkea laatu liittyy työntekijän tiedostamiseen työn tavoitteista, perustehtävästä, toimintatavoista, voimavaroista ja lopputuloksesta. Työntekijän tietämys laista, ohjeista ja normeista tukevat hyvää laatua. Sosiaalityön laatua voidaan tarkastella erityisesti prosessikuvausten kautta. Työn vuorovaikutuksellisen luonteen vuoksi palvelun laatua ei voida tarkastella ainoastaan palvelun laatua silmällä pitäen. (Salminen 2005, 110).

Keskeistä on pohtia työyhteisössä yhdessä työn perustana olevia kysymyksiä sekä sopia yhteisistä linjoista ja periaatteista. Lisäksi on keskusteltava, miten jokainen työyhteisön jäsen voi omassa työssään toteuttaa sovittuja periaatteita tai arvoja. On pohdittava myös sitä, miten toimintaperiaatteet näkyvät esimerkiksi laadituissa kriteereissä, vai ovatko kriteerit vain irrallisia lauseita ohjekirjassa. (Rousu & Holma 1999, 16 - 17.)

4 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tapahtumat muovaavat toinen toistaan, joten on mahdollista löytää monenlaisia suhteita. Kvalitatiivisen tutkimuksen päämääränä on pikemminkin paljastaa tosiasioita kuin todentaa olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi 2009, 161.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan analysoida jokin tapaus perinpohjaisesti, mikä ei edellytä tulosten suhteuttamista johonkin muuhun tapaukseen. Jonkin yleisemmän tapahtuman ymmärtämiseen voi kuitenkin löytyä jokin uusi kysymys tai näkökulma. (Pihlaja 2006, 93.)

4.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten Laituri-kriteerit ovat juurtuneet kyselyyn osallistuneissa yksiköissä ja kuinka Laituri-kriteereitä voisi kehittää. Tutkimuskysymykset muodostuivat tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti seuraavanlaisiksi:

Ovatko kriteerit yksiköissä käytössä, jos ovat, niin kuinka usein?

Miten Laituri-kriteereitä tulee kehittää?

4.3 Tutkimuksen kohdejoukko

Lähetämme sähköisen kyselyn Laituri-kriteerien käytöstä ja kehittämisestä valitsemimme sijaishuoltoyksiköihin, jotka olivat mukana vuonna 2001 alkaneessa Laituri-projektissa. Kyselylomakkeen lähetämme yhteensä 57 sijaishuollon toimijalle. Sisällytämme selvitykseemme mukaan ammatilliset perhekodit, lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit, perhetukikeskukset sekä sosiaalityöntekijät. Selvityksen ulkopuolelle jätämme Laituri-projektiin osallistuneet erityisasiantuntijat, lääninhallitukset, ammatti-

korkeakoulut sekä osaamiskeskukset. Ajatuksenamme on lähettää kysely varsinaisiin yksiköihin, joissa Laituri-kriteerit voivat olla käytössä tai henkilöille, jotka mahdollisesti käyttävät kriteereitä apuna työssään kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijöille.

4.4 Tutkimusaineiston keruu

Aineiston keräsimme kyselylomakkeella sähköpostin välityksellä. Käytimme kyselylomakkeen tekemiseen Zef-ohjelmaa, jonka avulla oli myös mahdollista havainnollistaa saadut vastaukset Excel-taulukkona. Kyselylomakkeiden täyttämiseen olimme varanneet aikaa kaksi viikkoa. Lähetimme ensimmäisen viikon jälkeen muistutusviestin yksiköihin kyselyyn vastaamisesta. Sijaishuoltoyksiköt vastasivat kysymyksiin anonyymisti.

Valtakunnallinen kysely sähköisessä muodossa lähetettiin 57 sijaishuollon toimijalle, jotka osallistuivat Laituri-projektiin 2000-luvun alussa. Kartoitimme kyselyssä laituri-kriteerien käyttöä, vaikuttavuutta ja kehittämistä.

4.5 Kyselylomake

Kysymysten tekemisessä tulee olla huolellinen, sillä kysymykset muodostavat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten muoto aiheuttaa eniten virheitä tutkimustuloksiin. Mikäli vastaaja ei ajattele samalla tavalla kuin tutkija tarkoittaa, saattavat tulokset vääristyä. Kysymysten on hyvä olla yksiselitteisiä. Kysymyslomakkeen laatijan tulee rakentaa kysymykset tutkimuksen tavoitteiden tai tutkimusongelmien mukaisesti. Kysymyslomakkeen laadinnassa on hyvä huomioida esimerkiksi lomakkeen pituus ja kysymysten lukumäärä. Lisäksi tulee ottaa huomioon lomakkeen selkeys, ulkoasu, kysymysten looginen eteneminen sekä vastausohjeiden tarpeellisuus. (Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2001, 100.)

Kyselyn etuna pidetään sitä, että kyselyn avulla on mahdollista kerätä laaja tutkimusaineisto. Laajan otoksen lisäksi voidaan kysyä monia asioita. Huolellisesti suunniteltu kyselylomake säästää tutkijan aikaa sekä helpottaa tallennettuun muotoon siirtämistä. Tutkijan ei tarvitse käyttää kohtuuttomasti aikaa uusien analyysitapojen kehittämi-

seen, koska analysointi onnistuu tietokoneen avulla. Kun käytetään kyselylomaketta, voidaan aikataulu ja kustannukset arvioida tarkasti. (Hirsjärvi 2009, 195.)

Kyselylomakkeella tehdyssä tutkimuksessa kyselyn tekijä ei vaikuta omalla olemuksellaan eikä läsnäolollaan saataviin vastauksiin, toisin kuin muun muassa haastattelussa. Kyselykaavakkeessa on mahdollisuus esittää runsaasti kysymyksiä, varsinkin, jos on valmiit vastausvaihtoehdot laadittu. (Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2001, 101.)

Kyselyyn liittyy myös monia ongelmia. Usein aineistoa pidetään pinnallisena, sillä ei voida olla varmoja onko vastaaja pyrkinyt vastaamaan rehellisesti. Myöskään vastaajan perehtymisestä aihealueeseen ei voida olla varmoja. Toisinaan kyselytutkimuksissa kato nousee suureksi. (Hirsjärvi 2009, 195.)

Kyselylomaketutkimuksen heikkouksiin lukeutuu myös väärinymmärtämisen mahdollisuus, sillä vastaaja ei voi saada tarkentavaa informaatiota itselleen mahdollisten epäselvien kysymysten kohdalla. Tätä voidaan kuitenkin minimoida lomakkeen hyvällä vastausohjeella, selkeällä lomakkeella sekä lomakkeen huolellisella esitestauksella. (Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2001, 101.)

4.6 Tutkimusaineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysi lähtee liikkeelle aineiston tiivistämisestä tai selkeyttämisestä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa selkiyttäminen ei edellytä tiivistämistä. Sen sijaan laadullisessa tutkimuksessa tiivistäminen usein selkiyttää aineistoa. Selkeys puolestaan on edellytyksenä hyvien johtopäätösten sekä tulkintojen tekemiseksi. Aineiston tiivistäminen ei kuitenkaan saa kadottaa tutkimuksen kannalta mitään oleellista tietoa. (Pihlaja 2006, 96.)

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta sekä johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinasioita. Analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat tärkeitä vaiheita, sillä niihin tähdätään jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia hän saa ongelmiin. Voi olla myös, että analyysivaiheessa tutkijalle selviää, miten ongelmat olisi pitänyt asettaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.)

Aineiston analyysivaiheessa aineistosta voidaan nostaa esille tutkimusongelmaa valaivia teemoja. Tällöin puhutaan yleensä teemoittelusta. Tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa on siten mahdollista vertailla. Yleensä kvalitatiivisen aineiston analysointi jätetään vain sitaattikokoelmaksi. Vaikka teemoittain järjestetyt vastauksista irrotetut sitaatit ovat mielenkiintoisia, ei niitä käyttämällä voi välttämättä osoittaa kovinkaan kattavaa analyysiä. Teemoittelun onnistumiseksi tarvitaankin sekä teoriaa että empiriaa, mikä näkyy tutkimustekstissä niiden toisiinsa lomittumisena. (Eskola ym. 2003, 174.)

Yksinkertaistimme aineistoa vastausten aihepiirien selkeyttämiseksi. Aineiston teemoittelussa liitimme saadut vastaukset erillisten otsikoiden alle. Otsikoita olivat kriteeristön juurtuminen, kriteeristön käyttö sekä kriteeristön kehittäminen. Valitsimme avoimien kysymysten vastauksista muutamia sitaatteja teoriaosuuden lomaan.

4.7 Tutkimuksen luotettavuus

Oleellisia asioita laadullisessa tutkimuksessa ovat paikkojen, henkilöiden sekä tapahtumien kuvaukset. Laadullisessa tutkimuksessa ei aina haluta käyttää perinteisiä luotettavuuden ja pätevyyden arviointia, sillä ihmistä ja kulttuuria koskevien kuvausten voidaan ajatella olevan niin ainutlaatuisia, ettei kahta samanlaista tapausta ole olemassa. Silti tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi jollakin tavalla arvioida. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Tutkimuksen tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka virheiden syntymistä pyritään välttämään tutkimusta tehtäessä. Tehdyissä tutkimuksissa luotettavuutta pyritään arvioimaan mahdollisten virheiden takia. Tutkimuksen luotettavuutta mitattaessa voidaan käyttää apuvälineinä erilaisia mittaus- tai tutkimustapoja. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tukee tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen vaiheista, joten tutkimuksen kaikki vaiheet tulee kuvata tarkasti ja totuuden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 231 - 232.)

Validius eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä mitä on tarkoitettu mitata. Muotoilimme kysymyslomakkeen kysymykset mahdollisimman selkeiksi ja helposti ymmärrettäviksi. On kuitenkin mahdollista, että kyselyyn vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset täysin eri tavalla kuin itse tutkimuksen tekijöinä olemme ajatelleet. Kyselylomakkeessa mainittiin tiettyä kriteeriä koskevan kysymyksen vieressä kriteerin tavoitteet, mutta on myös mahdollista, ettei vastaaja ole tarkasti muistanut esimerkiksi arviointi- ja suunnitteluvaiheen kriteereiden sisältöä. Validius voi kärsiä, jos vastaajat ymmärtävät kysymykset eri tavalla kuin itse kyselylomakkeen laatijat ymmärtävät. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Kyselytutkimuksen vastausten luotettavuutta voivat heikentää erilaiset harhat, joilla on vaikutusta vastaajan tapaan vastata. Vastaaja voi tarkoituksella antaa väärää vastausta, mikä vaikuttaa tutkimuksen validiuteen. Saamamme vastaukset olivat keskenään samansuuntaisia, joten voimme olettaa, että väärää vastauksia ei ole tarkoituksella annettu. Vastaaja voi myös valita vastauksen, joka ensimmäisenä tulee mieleen, vaikka toinen vastaus olisi voinut pitää enemmän paikkansa. On mahdollista, että kysymyslomakkeemme oli esimerkiksi liian pitkä, jolloin vastaaja on uupunut vaihtoehtojen lukemiseen ja valitsee vaihtoehdon, joka ensimmäisenä tulee mieleen. Kolmas harha koskee sitä, että vastaaja saattaa jättää kysymykset lukematta ja valita jokaisen kysymyksen kohdalla saman vastausvaihtoehdon. Tämäkin on mahdollista selvityksemme kohdalla, mutta sähköisen kysymyslomakkeen käytön takia ei vastaajien vastaamistavoista voida olla varmoja. (Response issues.)

Tutkimus tehtiin Lastensuojelun Keskusliiton toimesta. Toimeksiantajalla oli oikeus tutustua työskentelyvaiheessamme tuotoksen sisältöön ja ehdottaa mahdollisia muutoksia. Sähköisen kyselyn lähetimme etukäteen arvioitavaksi ja hyväksyttäväksi Martti Kemppaiselle Lastensuojelun Keskusliitosta, Matti Salmiselle Sippolan koulukodista, Janne Kankaanniemelle Kasvun Yhteisöistä sekä Laituri-projektin projektipäällikölle Aki Paavolalle.

Kyselylomakkeen mukana lähetimme sijaishuoltoyksiköille saatekirjeen, jossa suositelimme yksiköitä vastaamaan kyselyyn työryhmässä. Kyselyyn vastasi sijaishuoltoyksiköistä kuitenkin 94 prosentin osalta yksikön esimies. Niinpä vastauksissa voi korostua vastanneen henkilön oma mielipide. Esimiehen toimittua kyselyn vastaajana

voidaan pohtia sitä, onko vastausvaihtoehtoja mietittäessä kaunisteltu asioiden todellista laitaa. Lisäksi on hyvä pohtia, onko esimiehellä ollut realistinen käsitys Laiturikriteerien käytöstä yksikön arjessa. Toisaalta yksikön esimiehellä on varmasti tietoa ja taitoa pohtia kysymysten aihealueita. Esimies on mahdollisesti seurannut Laituri-projektin eri vaiheita ja pohtinut kriteereiden käyttöä omassa yksikössään jo ennen kyselyyn vastaamista. Esimies lienee myös perehtynyt laadun arviointiin, uuden työntekijän perehdyttämiseen ynnä muihin aiheisiin, joita kyselyssämme kartoitimme.

Vastausprosentti oli 36,8 eli saimme laatimamme kyselyn kautta tietoa 21 sijaishuollon toimijan ajatuksista koskien laatukriteerejä. Kyselyyn ei vastannut ollenkaan 36 yksikköä. Melko alhainen vastausprosentti vaikuttaa tutkimuksen kattavuuteen ja luotettavuuteen, sillä valtaosa kyselyn kohderyhmästä jätti vastaamatta. Toisaalta voidaan ajatella vastausten olevan täysin ainutlaatuisia kokemuksia laatukriteereiden toimivuudesta, jolloin tutkimus ei ole toistettavissa. Kyselyyn vastattiin nimettömänä, mikä on voinut antaa rehellisempiä vastauksia kuin nimellisenä vastaaminen.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Taustatiedot

Lähetimme kyselyn yhteensä 57 sijaishuoltoyksikköön. Yhteensä 15 vastausta oli täytetty loppuun saakka ja kuusi oli vastannut vain osaan kysymyksistä. Laskimme vastausprosentin 21 vastauksen mukaan, jolloin vastausprosentiksi tuli 36,8. Kyselyyn vastaaja oli 94,4 % osalta yksikön esimies. Tiiminä tai työyhteisönä ei ollut vastannut kukaan. Loput 5,6 % vastaajista oli valinnut kyselyyn vastaajaksi kohdan ”muu”.

Palvelun tuottajana vastanneista yksiköistä 50 % oli yrityksiä, 27,8 % järjestöjä ja 22,2 % julkisen tahon toimijoita. Yli 22 työntekijää oli 36,8 % yksiköistä ja alle 7 työntekijää 15,8 % yksiköistä. Muiden yksiköiden työntekijämäärä sijoittui näiden välille. Yhteensä saimme sähköpostilla takaisin kolme vastausta, joissa kerrottiin yksikön lopettaneen toimintansa tai tavoittelemamme henkilön toimivan muunlaisissa teh-

tävissä kuin sijaishuollon parissa. Näitä kolmea sähköpostitse saapunutta vastausta emme laskeneet kohdejoukkoon mukaan kuuluviksi.

5.2 Laituri-kriteereiden juurtuminen ja käyttö

Saaduista vastauksista kävi ilmi, että Laituri-kriteerit olivat jatkuvasti pohjalla koko toiminnan suunnittelussa. Yksiköiden prosessikuvauksia oli kehitetty Laituri-kriteereiden motivoimina.

"Laituri -kriteerien innoittamina aloitimme heti projektin päätyttyä omissa prosessikuvauksien kehittämisen. Tätä työskentelyä varten toteutimme neljä kertaa vuodessa prosessikuvauspäiviä laadun seuraamiseksi"

Yhden vastauksen mukaan yksikön laatutyö on Laituri-projektin jälkeen ollut aktiivista ja yksikkö on hankkinut laatusertifikaatin:

"Olemme hankkineet ISO 9001 laatusertifikaatin ja kyllä siihen on sisällytetty Laiturin kriteerejä hieman vielä jalostaen. Laatutyömme on jatkunut Laiturin jälkeenkin tiiviinä."

Laituri-kriteerit olivat vastausten perusteella käytössä muuan muassa työnohjauksessa, koulutusta valittaessa sekä omavalvonnassa. Omavalvonnan kehittämisessä kriteerit olivat käytössä viikoittain tai kuukausittain 43,7 %:ssa kyselyyn vastanneista yksiköistä. Uuden työntekijän perehdyttämisessä kriteerit ovat käytössä viikoittain tai kuukausittain 13,4 %:ssa yksiköistä. Laituri-kriteerit toimivat kuukausittain muistilistana työntekijöille 46,7 %:ssa yksiköistä.

Työkäytäntöjen suunnittelussa kriteerit ovat apuna viikoittain tai kuukausittain 40,0 % yksiköistä. Juuri koskaan eivät kriteerit ole käytössä työkäytäntöjen suunnittelussa 20,0 % yksiköistä.

5.3 Laituri – kriteereiden toimivuus

Kyselyyn vastanneiden yksiköiden mukaan laatukriteeristö on auttanut sijaishuollon kehittämisessä koko maassa ja toiminut siinä hyvin. Kahden vastaajan mukaan Laituri-kriteereitä tulee jalostaa koko ajan, mutta sellaisenaankin kriteerit ovat toimivia. Toisaalta kriteerit ovat myös helposti muokattavissa.

Laituri-kriteeristön suunnittelu pohjautui lainsäädäntöön ja kriteereiden suunnitteluun käytettiin tarpeeksi aikaa, joten hienosäätöä tarvittiin vain jonkin verran. Eräs vastaaja arveli, että eri sijaishuoltoyksiköillä oli käytössä mukailtu versio Laituri-kriteeristöstä, josta vastaajan mukaan oli apua laatujärjestelmän kehittämisessä sekä omavalvonnassa:

"Jokaisella yksiköllä on varmasti vähän mukaeltu versio tästä kriteeristöstä. Laituri kriteeristö on hyvä pohja, kun yksikkö suunnittelee oman työnsä tueksi laatujärjestelmää. Lähinnä ajattelen, että itselle on kysymys enemmänkin omavalvonnasta."

Kehityshaasteena nähtiin kiireellisten sijoitusten prosessin toteutuminen kriteereiden mukaisesti. Kaikissa kyselyyn vastanneissa yksiköissä oli lapsen tutustumisvaiheen hoitamista varten nimetty vastuuhenkilöt. 23,1 % vastanneista oli sitä mieltä, että lapsen vastaanottavalla henkilöllä ei ole riittävästi aikaa olla lapsen kanssa tulotilanteessa.

Lapsen tulon kriteeristö toteutui hyvin tai erittäin hyvin 84,7 %:ssa yksiköistä. Sen sijaan arvioinnin ja suunnittelun kriteeristö toteutuu hyvin tai erittäin hyvin 53,3 %:ssa yksiköistä ja kohtalaisesti 46,7 %:ssa yksiköistä. Arvioinnin ja suunnittelun kriteeristön tavoitteena oli selvittää, pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen tarpeisiin.

Suurin kehittämishaaste näyttäisi olevan lapsen tai nuoren suunnitelmallisessa siirtymisessä seuraavaan elämänvaiheeseen. Sijoitusvaiheen arvioinnin kriteeristön tavoitteena oli selvittää, miten lapsen sijoitusprosessi on onnistunut. Sijoitusvaiheen arvioinnin kriteeristö toteutui huonosti tai kohtalaisesti 33,4 %:ssa yksiköistä. Jälkihuollon päättämisen ja arvioinnin kriteerit toteutuvat huonosti tai kohtalaisesti 66,7 %:ssa yksiköistä. Jälkihuollon päättämisen ja arvioinnin kriteereiden tavoitteena oli lapsen tai

nuoren suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen ja tiedon kokoaminen jälkihuollon onnistumisesta.

Vastausten perusteella lapsen tai nuoren tukemisen kriteerit toteutuivat varsin hyvin yksiköissä. Lapsen tai nuoren tukemisen kriteerit toteutuivat erittäin hyvin 13,3 %:ssa yksiköistä ja hyvin 86,7 %:ssa yksiköistä.

5.4 Laituri-kriteereiden kehittäminen

Laituri-kriteereiden kehittäminen nähtiin saaduissa vastauksissa tärkeänä:

"Kaiken laadun tulee kehittyä koko ajan, muuten se ei ole enää laatua. Työ ja arviointi itsessään kehittävät luonnollisesti kriteereitä koko ajan, joka kerta kun ne avataan."

Kriteereiden kehittämishaasteena nähtiin yksilöllisen kasvatuksen ja hoidon merkityksen korostaminen sijaishuollossa. Yksikössä kasvamisen kriteereiden tavoitteena oli hoidon ja kasvatuksen eri osa-alueiden toteutuminen lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Yksikössä kasvamisen kriteerit toteutuivat kohtalaisesti 30,8 %:ssa yksiköissä.

Yhdessä vastauksessa oli huomioitu näkökulma kilpailutuksen kautta tuleviin vaatimuksiin. Laituri-kriteereiden kehittämiseksi kriteereitä voitaisiin verrata kilpailutuksen kautta tulleisiin kriteereihin.

"Ehkä ne pitäisi nyt mittauttaa kuntien kilpailutuksen kautta tulleisiin kriteereihin, mitä hyvä hoito pitäisi olla"

Myös yhteistyötahojen tuki vaikuttaa yksikön kykyyn tuottaa laadukasta sijaishuolto-palvelua. Yhdessä vastauksessa oli viitattu lastensuojelulaitoksissa hoidettavien lasten ja nuorten määrää koskevaan säännökseen (Ks. LsL 59. §), jonka mukaan asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää seitsemää lasta ja nuorta kohti:

"...Tämä on tärkeä uudistus ja tuo lisätukea tehdä laadukasta sijaishuoltoa. Käytännössä voi kuitenkin olla että lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta vaativat vielä enemmän työntekijöitä mikäli laitoksen ulkopuoliset tahot eivät kykene hoitamaan omaa osuuttaan eli miten sos.työntekijät ja lasten tai nuorten psykiatria jne. tukevat käytännössä yksittäisissä tilanteissa kasvatus ja hoitoprosessia."

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Laatukriteerit ovat luotu lapsen näkökulmasta. Kolme yksikköä vastasi avoimissa kysymyksissä kriteereiden vaikuttavan jatkuvasti työn taustalla. Kuitenkaan lapsilähtöisyys ei välttämättä toteudu sijaishuoltoyksiköissä parhaalla mahdollisella tavalla. Arvioinnin ja suunnittelun kriteeristö toteutui kohtalaisesti 46,7 % yksiköistä eli seitsemässä yksikössä. Arvioinnin ja suunnittelun kriteeristön tavoitteena oli selvittää, pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen tarpeisiin. Lapsen tulon kriteeristö toteutuu kohtalaisesti kahdessa yksikössä eli 15,4 %:ssa kyselyyn vastanneista yksiköistä.

Lapsen tulon kriteeristön tavoitteena on, että lapsi ja hänelle tärkeät ihmiset kokisivat muuton turvalliseksi ja itsensä tervetulleiksi. Yksiköt luultavasti pyrkivät toimintakäytännöissään lapsilähtöisyyteen. Pyrkimyksestä lapsilähtöisyyteen kertoo muun muassa se, että kaikki 15 vastannutta vastasi kysymykseen, että lapsen tutustumisvaihetta varten on nimetty vastuuhenkilöt. Vaikka vastuuhenkilöt on nimetty, niin 23,1 %:ssa eli kolmessa kysymykseen vastanneessa yksikössä ei lapsen vastaanottavilla henkilöillä ole tarpeeksi aikaa olla lapsen kanssa tulotilanteessa. Toisaalta voi olla, että kysymykseen lapsen tulosta liittyen vastaaja oli miettinyt kiireellisiä sijoituksia, jolloin työprosessin suunnitelmallisuudesta joudutaan tinkimään. Kiireellisissä sijoituksissa asiat otetaan esille heti, kun siihen tarjoutuu tilaisuus (Heinjoki ym. 2005, 35).

Lapsen tai nuoren tukemisen kriteerien tavoitteena oli rohkaista ja tukea lasta tai nuorta sitoutumaan omaan suunnitelmaansa, ja toimimaan sen mukaisesti. Lapsen tai nuoren tukemisen kriteerit toteutuivat kyselyyn vastanneissa yksiköissä 86,7 %:ssa hyvin ja 13,3 %:ssa erittäin hyvin. Kaikissa yksiköissä nuoren sitoutuminen asiakassuunnitelmaan ja asiakassuunnitelman mukaan toimiminen koettiin tärkeänä.

Lapsen tai nuoren tukeminen ja rohkaiseminen toteutuvat sijaishuoltoyksiköissä vastausten mukaan hyvin, mutta lapsen tai nuoren mielipiteiden ja toiveiden huomioimisesta vastaukset eivät anna tietoa. Voi olla mahdollista, että kyselyyn vastanneissa sijaishuoltopaikoissa toteutuu lastensuojelulaissa (417/2007, 20. §) määritelty lapsen kuuleminen, mutta lapsen toiveiden huomioimisesta emme saaneet laatimamme kyselyn kautta vastauksia. Lapsen mielipide ja toivomukset on iästä riippumatta selvitettävä (Lastensuojelun ytimissä 2011, 118).

Suomen perustuslain (731/1999, 6. §) mukaan lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän on saatava vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, 10. §) velvoittaa ottamaan alaikäisen asiakkaan toivomukset ja mielipiteet huomioon hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Myös lastensuojelulaki (417/2007) korostaa kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa lapsen oikeutta osallisuuteen.

Syytä siihen, miksi vastausprosentti jäi alle 37:n, emme osaa tarkalleen sanoa. On vaan arvailuja ja olettamuksia siitä, mitkä tekijät vaikuttivat kyseessä olevaan vastausprosenttiin. Yhtenä tekijänä saattoi olla ajan puute sijaishuoltoyksikössä lomakkeen täyttämiseen tai kyselylomakkeen pituuden vuoksi vastaamatta jättäminen. Eräs tekijä saattoi myös olla kyselyn tarpeellisuuden kyseenalaistaminen.

Sen sijaan syitä siihen, miksi kyselyyn halusi osa vastata, on tietyiltä osin helpompi päätellä. Avoimista kysymyksistä saatujen vastausten perusteella kumpusi esille laadunvalvonnan tärkeyden kokeminen, mikä saattoi olla yhtenä tekijänä kyselyyn vastaamisessa. Eräänä osatekijänä saattoi olla myös halu vaikuttaa kyselyn tuloksiin tavalla tai toisella. Yhtenä syynä saattoi olla myös kyselyn kokeminen tärkeäksi selvitkseen Laituri-kriteerien juurtumisesta ja kehittämisestä.

7 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessimme maaliskuussa 2010, jolloin tutustuimme tarkemmin Laituri-projektiin ja Laituri-kriteereihin sekä otimme työn tilaajaan, Lastensuojelun Keskusliittoon, yhteyttä. Huhtikuussa 2010 vahvistimme aihevalintamme. Tapasimme työn tilaajan kanssa Helsingissä 3.5.2010, jolloin keskustelimme tarkem-

min muun muassa opinnäytetyön sisällöstä ja aikataulusta. Paikalla olivat Lastensuojelun Keskusliiton erityisasiantuntija Martti Kemppainen, Laituri-projektin päällikkönä toiminut Etappi-ryhmä ry:n toimitusjohtaja Aki Paavola sekä me opinnäytetyön tekijät.

Kesän ja syksyn 2010 aikana aloimme hahmotella alustavaa sisällysluettelo ja viitekehystä. Alkusyksystä oli aika työstää tutkimussuunnitelmamme loppuun sekä etsiä lähdemateriaalia. Elokuussa 2010 suoritimme opinnäytetyöhön liittyvät tutkimusmenetelmäopinnot verkkokurssina. Tutkimussuunnitelmaseminaarimme oli lokakuussa 2010. Kysymyslomakkeet meidän oli tarkoitus lähettää marraskuussa 2010, mutta niiden lähettäminen venyi tammikuulle 2011. Helmi- ja maaliskuun 2011 ajan työstimme teoriaosuutta, teemoittelimme, analysoimme ja tulkitsimme kyselylomakkeen kautta saamiamme vastauksia. 11.4.2011 palautimme raakaversion opinnäytetyöstämme. Toukokuussa 2011 palautimme tekemämme selvityksen arvioitavaksi ja pidimme päättöseminaarin.

Tutkimuksen tekeminen oli omalla tavallaan vaativa prosessi. Toisaalta olimme molemmat tyytyväisiä, kun tutkimusprosessin vaiheet pikkuhiljaa selkenivät ja tutkimuksesta alkoi muodostua looginen kokonaisuus. Pyrimme saamaan aikaan teoreettisesta osuudesta selkeän kokonaisuuden, jota aiheeseen perehtymätönkin henkilö voi lukea ja ymmärtää. Mielestämme onnistuimme teoreettisen osuuden kuvaamisessa hyvin.

Teoriaosuus ei jäänyt irralliseksi kokonaisuudeksi, sillä lukijan kannalta oli välttämättöntä kertoa Laituri-projektin vaiheista ja Laituri-kriteereiden syntymisestä. Lisäksi kriteeristön eri osien avaamisen yhteydessä määrittelimme keskeiset käsitteet niin pitkälle kuin näimme sen olevan tarpeellista. Olisimme voineet selventää sijaishuollon keskeisiä käsitteitä erillisten otsikoiden alle, mutta näimme selkeimpänä vaihtoehtona avata käsitteitä sitä mukaan, kun kun käsitteitä tulee tekstissä eteen. Teoriaosuudesta löytyy kaikki tarpeellinen tieto, mutta ei liikaa ylimääräistä tietoa tutkimuksen kannalta. Aluksi pohdimme muun muassa lastensuojeluun liittyvien lakien sisällyttämistä mukaan teoriaosuuteen, mutta päätimme jättää lakiosuuden pois ja rajata aiheen nykyiseen muotoonsa.

Vartenotettavien ja tuoreiden lähteiden löytyminen tuotti ajoittain päänvaivaa. Jouduimme tukeutumaan välillä tiettyihin lähteisiin enemmän luotettavan sekä aiheeseen liittyvän tekstin aikaan saamiseksi. Kirjoitusprosessin loppuvaiheessa etsimme lisätietoa ja tarkentavaa tietoa erinäisistä lähteistä, niin kirjallisuuden kuin sähköisen aineiston puolelta. Lähteinä käytimme myös hieman vanhempaa lähdekirjallisuutta, mikäli koimme että ko. teoksissa oleva tieto ei ole vanhentunut tai merkittävästi muuttunut.

Olisimme mahdollisesti saaneet suuremman vastausprosentin kuin 36,8 %, mikäli kyselylomake olisi ollut tiiviimpi ja nopeampi täyttää. Toisaalta avoimia ja suljettuja kysymyksiä oli mielestämme sopivassa suhteessa toisiinsa nähden. Aikaa olisimme voineet varata kyselylomakkeen laadintaan ja lähettämiseen enemmän. Vastausprosentti olisi voinut olla korkeampi, jos olisimme yhden muistutusviestin sijasta lähettää kaksi muistutusviestiä sijaishuoltoyksiköille.

Yksityiskohtaisemman tiedon saamisen kannalta lomakkeen kysymykset olisivat voineet koskea enemmän yksittäisten kriteereiden juurtumista, käyttöä ja kehittämistä. Lomakkeen kysymykset koskivat melko laajoja kokonaisuuksia. Olisimme voineet rajata aihetta esimerkiksi koskemaan vain yhtä osaa sijoitusprosessin vaiheista. Toteutamaan kyselyyn sisällytimme kaikki vaiheet sijoituksesta jälkihuoltoon. Tietyiltä osin vastaukset jäivät kvantitatiivisiksi ja pinnallisiksi. Mikäli olisimme rajanneet aiheen esimerkiksi jälkihuollon kriteereiden juurtumiseen, käyttöön ja kehittämiseen olisimme saaneet tehtyä entistä syvällisempiä johtopäätöksiä ja tulkintoja aiheesta.

Alun perin ajatuksenamme oli käyttää Zef-ohjelman lisäksi SPSS-ohjelmaa tulosten analysointiin. Käytimme jonkin verran aikaa SPSS-ohjelmaan tutustumiseen. Päädyimme kuitenkin käyttämään vain Zef-ohjelmaa, sillä tulosten esittäminen ympyrädiagrammeissa oli mielestämme tarpeeksi selkeää. Aikaa meni jonkin verran hukkaan, sillä aluksi oli vaikea hahmottaa ohjelmien ominaisuuksia. Totesimme Zefin käytön sopivan selvityksemme kyselylomakkeiden lähettämiseen ja analysointiin tarpeeksi hyvin.

Tutkimusprosessi antoi itsellemme tietoa tutkimusprosessin eri vaiheista. Olimme molemmat kiinnostuneita lastensuojelusta, joten Laituri-kriteereihin perehtyminen antoi meille paljon tietoa muun muassa sijaishuollon prosesseihin liittyen. Vaikka prosessin

kaikissa vaiheissa ei tuntunutkaan siltä, niin kokonaisuudessaan selvityksestä muodostui looginen ja selkeä kokonaisuus.

Ajankäyttöömme opinnäytetyön tekemiseen prosessin aikana oli melko vaihtelevaa. Kirjoittamisen aloittaminen osoittautui ongelmalliseksi, vaikka todellisuudessa olisi pitänyt vain aloittaa kirjoittaminen. Selasimme läpi lähdemateriaaleja ja löysimme selvityksemme kannalta oleellista tietoa, mutta jotenkin vain rima oli liian korkealla. Lopulta totesimme, että saamme kuitenkin aina poistettua tekstiä - kunhan saamme sitä ensin aikaiseksi.

Jaoin opinnäytetyön työstämisen siten, että Salla perehtyi pääosin laatimamme kyselyn lähettämiseen ja vastausten analysointiin sekä teoriaosuudessa laituri-projektin ja -kriteereiden sisältöön kun taas Salla suunnitteli kyselylomakkeen rungon, osallistui vastausten koontiin sekä teoriaosuudessa painottui muun muassa kappaleeseen kolme, jonka aiheina ovat laatu sekä laatu sijaishuollossa. Kumpikin osallistui tasapuolisesti muun muassa johdannon, pohdinnan ja tiivistelmän tekoon. Kaiken kaikkiaan luimme jatkuvasti toistemme kirjoittamia osioita, ja teimme tarvittavia korjauksia. Asioista oli hyvä keskustella puolin ja toisin näkemysten arvioitavuuden, jakamisen ja oppimisen vuoksi. Yhteistyö kaikin puolin kannatti.

Koimme tutkimuksen tekemisen kaikessa haastavuudessaan myös mielekkääksi oman lastensuojeluun liittyvän mielenkiinnon vuoksi. Lisäksi tutkimus on työelämän tahon hyödynnettävissä, mikä lisäsi motivaatiota selvityksen työstämiseen. Löysimme vastaukset laatimiimme tutkimuskysymyksiin. Niin ikään uusia näkökulmia nousi esiin saaduissa vastauksissa.

Yhteistyömme sujui opinnäytetyötä tehdessämme hyvin. Haastavinta oli yhteisen ajan löytäminen tutkimuksen tekemiseen, joten pyrimme työstämään opinnäytetyötä tahoillamme ja olimmekin paljolti yhteydessä puhelimitse ja sähköpostitse. Antoisinta oli asioiden näkeminen laajemmin, kun pystyi työstämään opinnäytetyötä kahdestaan. Oli hienoa huomata käytännössä, miten oiva keino oli kysyä toiselta neuvoja ja arviointia tilanteessa, kun itsestä tuntui siltä, että homma ei joskus luistanut.

Arvioinnin ja suunnittelun kriteeristö toteutuu kohtalaisesti seitsemässä yksikössä eli 46,7 % kysymykseen vastanneista yksiköistä. Kuitenkin sijoitusprosessin onnistumisen kannalta on oleellista, että sijaishuoltopaikka pystyy vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeisiin. Jatkotutkimuskysymykseksi ehdotamme aihetta, jossa selvitettäisiin, mistä syistä lapsen tai nuoren tarpeet ja näihin tarpeisiin sopiva sijaishuoltoyksikkö eivät kohtaa. Tutkimuksessa voitaisiin toisaalta myös selvittää, millä keinoilla pystyttäisiin helpottamaan lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuoltopaikan löytymistä.

Jäimme myös pohtimaan, miten laatukriteereitä voisi konkreettisesti kehittää. Kyselyn kautta saimme selville, että kriteereitä voi helposti muokata yksikön tarpeita vastaaviksi. Selvityksemme osalta olisimme ehkä saaneet vastauksia enemmän, jos olisimme rajanneet aihetta tarkemmin esimerkiksi käsittelemään vain jotakin sijaishuollon prosessin osaa ja näin saaneet kysymyslomakkeen tiiviimpään muotoon. Toisena jatkotutkimusaiheena voitaisiinkin ottaa selvää, minkä vuoksi laatukriteeristöä on tarvetta muokata ja millaisia ovat sijaishuoltoyksiköiden konkreettiset kehittämis ehdotukset.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. 6. painos. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen M. 2006. Lapset ja sosiaalityö – Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. Taivotteena hyvä sijoitus – haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle. Teoksessa: Oljista, risuista vai tiilestä? – Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laaksonen, S. & Kempainen, M. (toim.) Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Jyväskylä: Tammi.

Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2011. 3. painos. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Lastensuojelun ytimissä. Bardy, M. (toim.) Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Karvonen, S., Hermanson, E., Sauli, H. & Harris, H. 2000. Lasten ja nuorten hyvinvointi 1990-luvulla. Tilastoraportti. Helsinki: STAKES.

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi – Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Laadunhallinta sosiaali- ja terveydenhuollossa. 1996. 3. tarkistettu painos. Stakes – Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 22.9.2000/812.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Mikkola, P. 1997. Laadun aakkoset sijaishuollossa - Johdatus sijaishuollon laatuajatteluun. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Oljista, risuista vai tiilestä? – Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Outinen, M., Holma, T. & Lempinen, K. 1994. Laatu ja asiakas – Laatutyöskentely sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WSOY.

Pihlaja, J. 2006. Tutkimukselle vauhtia. Vammala: SOCEDA.

Puonti, A. & Saarnio, T. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Rousu, S. & Holma, T. 1999. Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rousu, S. & Holma, T. 2004. Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salminen, M. 2005. Johtaminen, henkilöstön hyvinvointi ja sijaishuollon laatu. Teoksessa: Oljista, risuista vai tiilestä? – Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Sijaishuollon peruspilarit – Osallistujan käsikirja. 2009. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Kopijyvä.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2005. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

SÄHKÖISET JULKAISUT

Response issues. Colorado State University:n internetsivut. Saatavissa:

<http://writing.colostate.edu/guides/research/survey/com2d4b.cfm>. [viitattu 10.4.2011].

Holma, T. 2009. LapsiARVI-kriteerit – perusvaatimukset lastensuojelupalvelujen laadulle.

Helsinki: Kuntaliiton verkkojulkaisu. Saatavissa:

<http://hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p090204105230P.pdf>. [Viitattu 10.10.2010]

Lastensuojelu. 2009. Tilastot ja rekisterit. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen nettisivut.

Saatavissa: <http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>. [viitattu 8.4.2011].

Hyvä sijaishuollon toimija!

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Lastensuojelun Keskusliitolle Laituri-kriteerien juurtumisesta ja kehittämisestä. Oheinen kysely on keskeinen osa opinnäytetyötämme. Olette olleet mukana Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2001 käynnistämässä Laituri-projektissa. Laituri-kriteerien arvioinnin ja kehittämisen vuoksi toivomme yksikkönne osallistuvan selvitykseemme ja pohtivan kysymyksiä yhdessä esimerkiksi työyhteisönne palaverissa. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti. Vastausaikaa on 31.1.2011 asti.

Lämmin kiitos osallistumisestanne!

Vastaamisen voitte aloittaa klikkaamalla seuraavaa linkkiä tai kopioimalla linkin Internet-selaimen osoiteriville:

<http://zef.kyamk.fi/player/?q=274-zkf7bb89>

Ystävällisin terveisin,

Saila Lahti ja Salla Jäntti

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, sosiaaliala

LIITE 2

Kysymyslomakkeen kysymykset sisältöineen:

Taustakysymyksiä**1. Yksikössänne on työntekijöitä lukumäärältään (Monivalintakysymys)****Vaihtoehdot:**

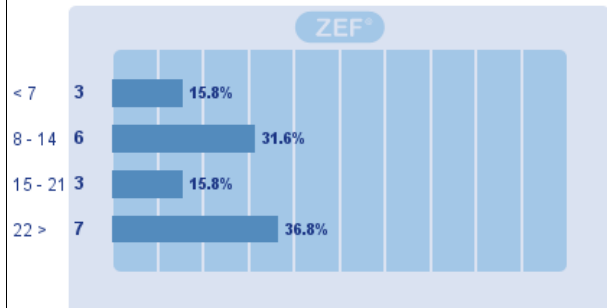
- 1. < 7
- 2. 8 - 14
- 3. 15 - 21
- 4. 22 >

2. Sijaishuoltoyksikkönne kuului Laituri-projektin (Monivalintakysymys)**Vaihtoehdot:**

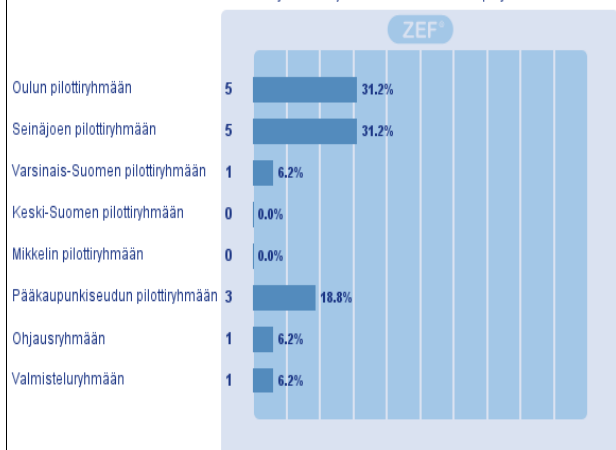
- 1. Oulun pilottiryhmään
- 2. Seinäjoen pilottiryhmään
- 3. Varsinais-Suomen pilottiryhmään
- 4. Keski-Suomen pilottiryhmään
- 5. Mikkelin pilottiryhmään
- 6. Pääkaupunkiseudun pilottiryhmään
- 7. Ohjausryhmään
- 8. Valmisteluryhmään

Vastausalueet:

1. Yksikössänne on työntekijöitä lukumäärältään

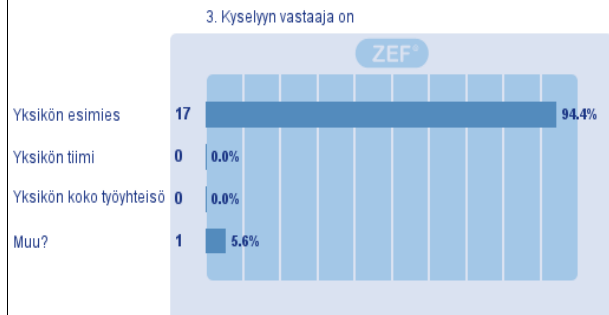
2. Sijaishuoltoyksikkönne kuului Laituri-projektin

3. Kyselyyn vastaaja on (Monivalintakysymys)

Vaihtoehdot:

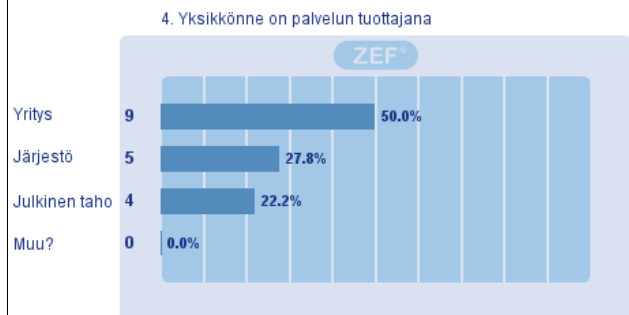
- 1. Yksikön esimies
- 2. Yksikön tiimi
- 3. Yksikön koko työyhteisö
- 4. Muu?

4. Yksikkönne on palvelun tuottajana (Monivalintakysymys)

Vaihtoehdot:

- 1. Yritys
- 2. Järjestö
- 3. Julkinen taho
- 4. Muu?

Kriteerien käyttö**1. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä laadun arvioinnissa?****(Vaihtoehtokysymys)****Vaihtoehdot:**

- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

2. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä laadun kehittämisessä?**(Vaihtoehtokysymys)****Vaihtoehdot:**

- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

3. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä omavalvonnan kehittämisessä?**(Vaihtoehtokysymys)****Vaihtoehdot:**

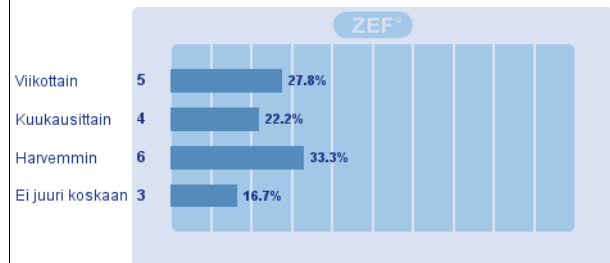
- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

4. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä uuden työntekijän perehdyttämisessä?**(Vaihtoehtokysymys)****Vaihtoehdot:**

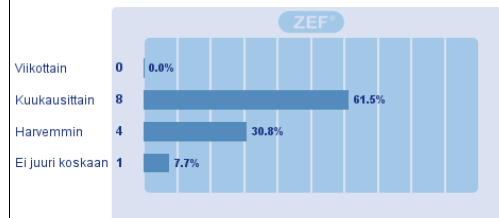
- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

Vastausalueet:

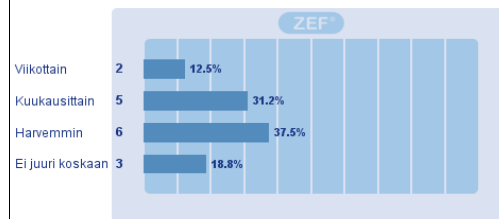
1. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä laadun arvioinnissa?

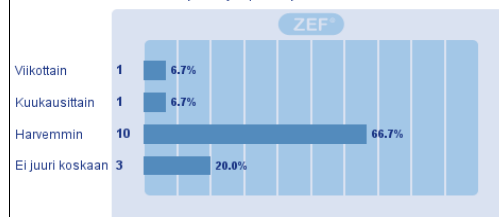
2. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä laadun kehittämisessä?

3. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä omavalvonnan kehittämisessä?

4. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä uuden työntekijän perehdyttämisessä?

5. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä työkäytäntöjen suunnittelussa?

(Vaihtoehtokysymys)

Vaihtoehdot:

- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

6. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä muistilistana työntekijöille?

(Vaihtoehtokysymys)

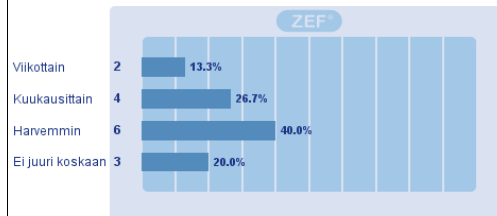
Vaihtoehdot:

- 1. Viikottain
- 2. Kuukausittain
- 3. Harvemmin
- 4. Ei juuri koskaan

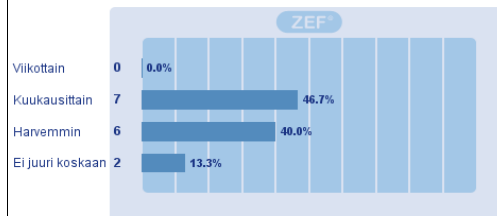
7. Ovatko Laituri-kriteerit yksikössänne käytössä jollakin muulla tavalla, miten?

(Vapaapalaute)

5. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä työkäytäntöjen suunnittelussa?

6. Kuinka usein kriteerit ovat yksikössänne käytössä muistilistana työntekijöille?

Kriteerien toteutuminen**1. Yksikössänne toteutuu arvioinnin ja suunnittelun kriteeristö (Vaihtoehtokysymys)**

Tavoitteena: Selvitetään, pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen tarpeisiin.

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

2. Yksikössänne toteutuu lapsen tulon kriteeristö (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Lapsi ja hänelle tärkeät ihmiset kokevat muuton turvalliseksi ja itsensä tervetulleiksi

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

3. Onko lapsen tutustumisvaiheen hoitamista varten nimetty vastuuhenkilöt? (Vaihtoehtokysymys)**Vaihtoehdot:**

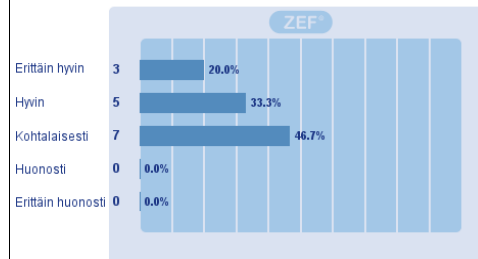
- 1. Kyllä
- 2. Ei

4. Koetteko, että lapsen vastaanottavilla henkilöillä on riittävästi aikaa olla lapsen kanssa tulotilanteessa? (Vaihtoehtokysymys)**Vaihtoehdot:**

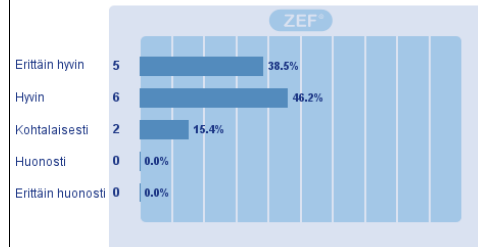
- 1. Kyllä
- 2. Ei

Vastausalueet:

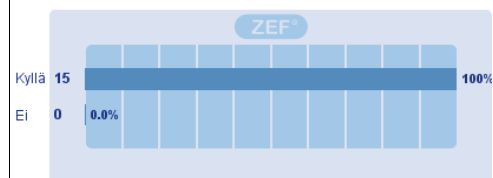
1. Yksikössänne toteutuu arvioinnin ja suunnittelun kriteeristö

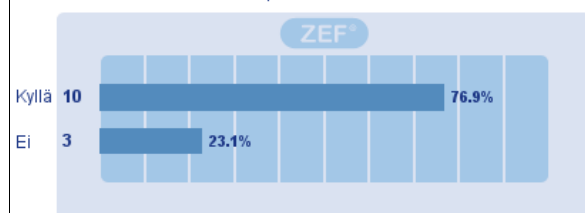
2. Yksikössänne toteutuu lapsen tulon kriteeristö

3. Onko lapsen tutustumisvaiheen hoitamista varten nimetty vastuuhenkilöt?

4. Koetteko, että lapsen vastaanottavilla henkilöillä on riittävästi aikaa olla lapsen kanssa tulotilanteessa?

5. Yksikössänne toteutuu sijoitusvaiheen arvioinnin kriteeristö (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Saada selville, miten sijoitusprosessi on onnistunut lapsen kohdalla

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

6. Yksikössänne toteutuu yksikössä kasvamisen kriteerit (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Hoidon ja kasvatuksen eri osa-alueet toteutuvat lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

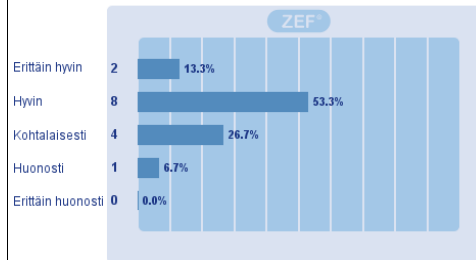
7. Yksikössänne toteutuu ne kriteerit, jotka koskevat yhteistyötä lapselle tärkeiden ihmisten kanssa (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Turvataksaan lapsen tasapainoisen kehityksen, sijaishuoltopaikka toimii aktiivisesti yhteistyössä lapsen läheisten ihmisten ja lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa

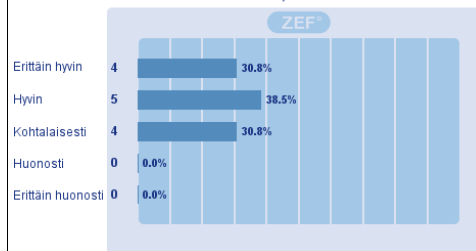
Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

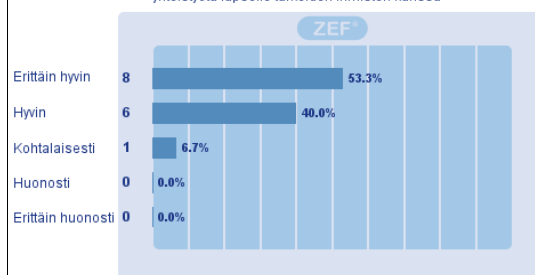
5. Yksikössänne toteutuu sijoitusvaiheen arvioinnin kriteeristö

6. Yksikössänne toteutuu yksikössä kasvamisen kriteerit

7. Yksikössänne toteutuu ne kriteerit, jotka koskevat yhteistyötä lapselle tärkeiden ihmisten kanssa

8. Yksikössänne toteutuu sijoituksen päättämisen kriteerit (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Turvataan lapsen suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen.

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

9. Yksikössänne toteutuu lapsen tai nuoren tukemisen kriteerit (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Rohkaista ja tukea lasta tai nuorta sitoutumaan omaan suunnitelmaansa, ja toimimaan sen mukaisesti

Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

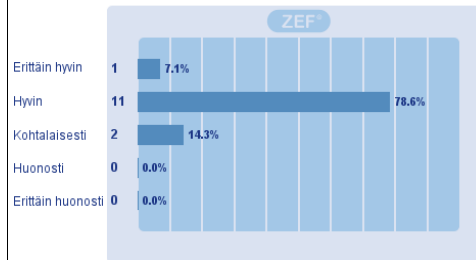
10. Yksikössänne toteutuu jälkihuollon päättämisen ja arvioinnin kriteerit (Vaihtoehtokysymys)

Tavoitteena: Lapsen tai nuoren suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen ja tiedon kokoaminen siitä, miten jälkihuolto on onnistunut lapsen kohdalla.

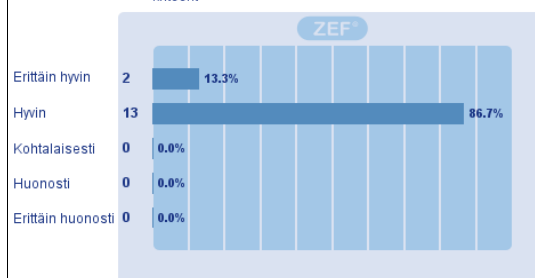
Vaihtoehdot:

- 1. Erittäin hyvin
- 2. Hyvin
- 3. Kohtalaisesti
- 4. Huonosti
- 5. Erittäin huonosti

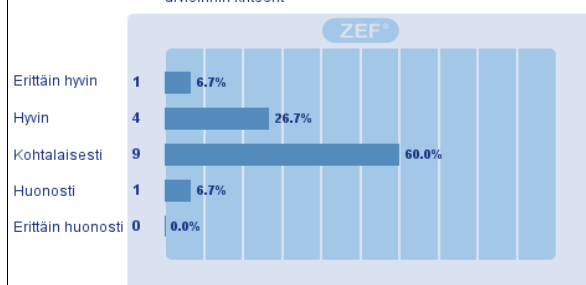
8. Yksikössänne toteutuu sijoituksen päättämisen kriteerit

9. Yksikössänne toteutuu lapsen tai nuoren tukemisen kriteerit

10. Yksikössänne toteutuu jälkihuollon päättämisen ja arvioinnin kriteerit

11. Ajatuksia Laituri-kriteerien toteutumisesta tai toimivuudesta (Vapaapalaute)

Kriteerien kehittäminen

Miten laituri-kriteereitä voisi kehittää?
(vapaapalaute)